

УДК 37.015.31:378.018.8:373 2.011.3-051]:81'233-053.4(045)
DOI: 10.31499/2307-4906.1.2023.276956

АКТУАЛІЗАЦІЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ СФЕРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Людмила Іщенко, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0003-3382-4148

E-mail: liskra118@gmail.com

Тетяна Журавко, викладач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0003-0717-900X

E-mail: tanazuravko1996@gmail.com

Стаття присвячена формуванню аксіологічної сфери майбутніх вихователів до діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Розкрито особливості сформованості мотиваційної сфери у майбутнього вихователя до педагогічної діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Схарактеризовано рівні підготовленості майбутніх вихователів до діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку за ціннісно-мотиваційним показником. Експериментально перевірено ефективність методики підвищення мотивації студентів до проблеми діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Ключові слова: розвиток аксіологічної сфери; підготовка майбутнього вихователя; ціннісно-мотиваційний компонент підготовки; мотивація до професійної діяльності; міжпредметна система; методи навчання.

UPDATE OF THE AXIOLOGICAL SPHERE OF FUTURE EDUCATORS TO THE DIAGNOSTICS OF THE SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

Ludmila Ishchenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Psychology and Psychology of Child Development, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-3382-4148

E-mail: liskra118@gmail.com

Tetyana Zhuravko, Lecturer of the Department of Psychology of Child Development, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-0717-900X

E-mail: tanazuravko1996@gmail.com

The article is devoted to the formation of the axiological sphere of future educators for the diagnosis of speech development of preschool children. The necessity of providing positive motivation in the preparation of the future educator for children's speech diagnosis was determined. The purpose of the study is to reveal an experimental method of training future teachers of educators to diagnose the speech development of preschool children aimed at actualizing their axiological sphere in a higher

educational institution. The features of the formation of the motivational sphere in the future educator for pedagogical diagnosis of the speech development of preschool children are revealed. The level of preparedness of future teachers for the diagnosis of the speech development of preschool children is characterized according to the value-motivational indicator. The formation of positive motivation in students for professional actions for the development of the creative individuality of older preschoolers is implemented: in the content of the related disciplines "Preschool linguistic didactics", "Children's psychology", "Preschool pedagogy", "Methodology of teaching Ukrainian language in a multicultural environment of preschool education", "Speech and play activities of preschoolers", special course "Diagnostics of children's speech development".

In order to actualize the axiological sphere of future educators, the following forms and methods of training were used: simulation of experimental situations with children, interdisciplinary educational tasks, individual tasks, observation of children, conversations with children, keeping an observation diary. The effectiveness of the method of increasing students' motivation to the problem of diagnosis of speech development of preschool children was experimentally verified.

Keywords: *development of the axiological sphere; training of the future educator; value-motivational component of training; motivation for professional activity; interdisciplinary system; teaching methods.*

Сучасна українська освіта орієнтована на здійснення професійної підготовки майбутнього педагога на аксіологічних засадах, оскільки система цінностей педагога є переважно результатом його професійно-педагогічної підготовки у закладі вищої освіти [6].

Одним із завдань модернізації освіти в Україні є формування мовленнєвої особистості, яка б володіла вміннями і навичками вільно та творчо користуватися мовними засобами при вираженні своїх потреб, інтересів, намірів. Тому особливого значення набуває проблема підготовки кадрів у галузі дошкільної освіти, покликаних забезпечити розвиток активної мовленнєвої особистості [2].

Розвиток мовлення дитини в новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти подано як один з основних освітніх напрямів, у якому особливу увагу зосереджено на розвиток мовлення дітей, формування їхньої мовленнєвої компетентності. Особливе значення у професійній підготовці студентів має формування готовності до педагогічної діагностики мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку, яка є обов'язковою складовою професійного становлення педагогів дошкільного профілю, що обумовлено соціальною значущістю мови та її роллю у розвитку особистості [2].

Для реалізації завдань освітнього процесу педагог має володіти фундаментальними педагогічними знаннями, які набувають статусу цінності-знання і реалізуються через педагогічні дії, які втілюють навчальні, виховні, розвивальні технології [6].

Ключовою фігурою у реалізації процесів виховання і навчання молодого покоління є особистість педагога як носія ієрархічної системи педагогічних цінностей. Цінності, ціннісні орієнтації особистості педагога стають його мотиваційними орієнтирами у професійній діяльності на ґрунті «об'єктної рефлексії» [1].

З огляду на означене можна констатувати, що цінності в педагогічній аксіології є правилами, що регламентують педагогічну діяльність і служать сполучною ланкою в галузі освіти та діяльністю педагога, забезпечують успішну самореалізацію у професії.

Тому аксіологічний підхід вважаємо важливою складовою підготовки майбутніх фахівців до педагогічної діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, оскільки його реалізація сприяє формуванню позитивної мотивації, усвідомленої установки та вмотивованого бажання здійснювати цю діяльність.

Глибше зрозуміти феномен педагогічних цінностей, дозволяють нам

дослідження здійснені у галузі сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, І. Бех, Г. Ващенко, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Максимчук, В. Огнев'юк, С. Сисоєва та ін.), які спрямовують нас на опанування способів ставлення до дитини, взаємодії з нею в освітньому процесі та професійного становлення.

Науковці зазначають (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Огнев'юк), що освіта в добу глобалізації та високих технологій – це чинник сталого розвитку, формування демократичного суспільства, її конкурентоспроможності. Щоб особистість не втратила своєї сутності, на думку В. Кременя, потрібна філософія людиноцентризму як адекватного знання про людину, яке всебічно обґрунтовує необхідність безумовної переваги її вишості, духовності [4, с. 88].

Рівень розробленості категорії «цінності» у сучасній українській педагогічній науці засвідчують праці В. Галузинського, І. Зязюна, С. Сисоєвої. Вагомий внесок у становлення теорії педагогічних цінностей зробили А. Богуш, І. Луценко, О. Сухомлинська, Л. Хомич, та ін., які правомірно стверджують про відповідність ціннісно-сміслового ядра особистості педагога з ціннісно-смісловим змістом професійного соціуму, що визначає його професійно-особистісне самовизначення і забезпечує успіх у професійній діяльності. Означена система цінностей майбутнього педагога має формуватися у освітньому процесі закладу вищої освіти: у змісті навчання і виховання, у викладанні всіх дисциплін на різних освітніх рівнях [6].

Дослідники (І. Бех [1], А. Богуш [2], І. Луценко [5] та ін.) виокремлюють найбільш значущі цінності, які характеризують стан любові й прихильності до дітей, потреби у взаємодії з ними.

Так, І. Луценко, у своєму дослідженні розкриває аксіологічний підхід у підготовці майбутніх вихователів до комунікативної діяльності старших дошкільників, де розглядає цінності, які пов'язані з утвердженням педагога у професійному середовищі: задоволення потреби у спілкуванні з дітьми, їхньої прихильності, обмін цінностями, захопленість педагогічною професією [5, с. 62].

Здійснений аналіз сучасного стану теорії цінностей дає підстави обґрунтувати аксіологічний підхід як методологічний орієнтир підготовки майбутніх вихователів до розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку, що передбачає трансформацію мети, змісту і педагогічних технологій навчання.

Мета дослідження полягає у розкритті експериментальної методики підготовки майбутнього вихователя до діагностики розвитку дітей дошкільного віку спрямованої на розвиток ціннісно-мотиваційної сфери в межах підготовки фахівця у вищому закладі освіти.

Спостереження та аналіз педагогічного процесу в закладах дошкільної освіти показали, що вихователі мають значні труднощі при виявленні особливостей мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

У процесі дослідження вирішувалися такі завдання:

- розкрити особливості сформованості мотиваційної сфери у майбутнього вихователя до педагогічної діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку (дослідити наявність у студентів позитивної мотивації до проблеми формування творчої індивідуальності старших дошкільників;
- експериментально перевірити ефективність методики підвищення мотивації студентів до проблеми діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Усіх респондентів було поділено на 2 групи: експериментальна (ЕГ) і контрольна (КГ). На діагностувальному етапі було задіяно 60 студентів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, які навчаються за спеціальністю 012 Дошкільна освіта.

Для оцінювання стану сформованості у студентів позитивної мотивації до педагогічної діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, визначено мотиваційно-ціннісний критерій з показниками (наявність позитивної мотивації до проблеми педагогічної діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку; інтерес до педагогічної діяльності з мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку; ціннісне ставлення до дитини як до суб'єкта мовленнєвої взаємодії).

Визначення рівнів підготовленості студентів здійснювалося згідно з виділеними критеріями і показниками. До кожного показника розроблено діагностичні методики і критерії оцінювання [2].

Високий рівень підготовленості до діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Студенти, які виявляють інтерес до цієї проблеми, розуміють її як пріоритетний вид професійної діяльності. За несприятливих умов ціннісне ставлення до дитини як до суб'єкта творчої взаємодії залишається поза їхньою увагою (44–47 балів).

Достатній рівень підготовленості до діагностики мовленнєвого розвитку дітей демонструють ті студенти, які виявляють інтерес до цієї проблеми, розуміють її як пріоритетний вид діяльності. За несприятливих умов ставлення до дитини як до суб'єкта спілкування залишається поза їхньою увагою (26–43 балів).

Середній рівень підготовленості до професійної діяльності мають ті майбутні вихователі, які виявляють несуттєве зацікавлення до проблеми здійснення діагностики мовленнєвого розвитку дошкільників, не завжди обирають її як важливий напрям професійної діяльності. У певних навчально-виховних ситуаціях помітна зміна характеру взаємин на суб'єкт-об'єктні (12–25 балів).

Низький рівень підготовленості до діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку властивий тим майбутнім вихователям, які не виявляють інтересу до цієї проблеми, не обирають її як пріоритетний напрям професійної діяльності (11 балів).

Оцінювання стану сформованості у студентів мотиваційно-ціннісної сфери до діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку здійснювалося за допомогою діагностувальних завдань, що передбачали виявлення: позитивної мотивації, інтересу до проблеми діагностики мовленнєвого розвитку дітей; ціннісного ставлення до дитини як до суб'єкта мовленнєвої взаємодії. Обробка їхніх результатів засвідчили відсутність у студентів експериментальних та контрольних груп високого рівня досліджуваної здатності.

Рівні підготовленості майбутніх вихователів до діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку за мотиваційно-ціннісним критерієм представлено у таблиці 1.

Як засвідчують результати дослідження, високого рівня підготовленості за ціннісно-мотиваційним критерієм у майбутніх вихователів не було виявлено. Достатній рівень виявили 20,5 % студентів (ЕГ), 23,8 % студентів (КГ). Вони цікавляться проблемою діагностики мовленнєвого розвитку дітей, визначають її як пріоритетний напрям майбутньої професійної діяльності. Більшість студентів за мотиваційно-ціннісним критерієм 57,5 % (ЕГ), 56,4 % (КГ) – мають середній рівень підготовленості.

Таблиця 1

Результати розподілу майбутніх вихователів за рівнями підготовленості до здійснення діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку за мотиваційно-ціннісним критерієм (у%)

№ п/п	Показники	Розподіл студентів за рівнями підготовленості, (у %)							
		Високий		Достатній		Середній		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1	Наявність позитивної мотивації у студентів до діагностики мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку	–	–	18	22,8	57,5	55,9	24,5	21,3
2	Інтерес до професійної діяльності з розвитку мовлення дітей дошкільного віку	–	–	24	25,7	59	58	17	16,3
3	Ціннісне ставлення до дитини як до суб'єкта мовленнєвої взаємодії	–	–	19,5	23	56	55,3	24,5	21,7
Середнє значення		–	–	20,5	23,8	57,5	56,4	22,0	19,7

Аналіз виконаних завдань продемонстрував, що у студентів ще нестійкий інтерес до проблем здійснення діагностики розвитку мовлення дітей, не завжди обирали означений напрям як пріоритетний для майбутньої професійної діяльності. Низький рівень підготовленості за ціннісно-мотиваційним критерієм виявлено у 22,0 % студентів (ЕГ), 19,7 % – (КГ). У цих студентів відсутні мотиви до запропонованої педагогічної діяльності.

Формування у студентів педагогічних цінностей стало предметом цілеспрямованих впливів з боку викладачів суміжних дисциплін таких, як: «Дошкільна лінгводидактика», «Психологія дитяча», «Педагогіка дошкільна», «Методика навчання української мови в полікультурному середовищі ЗДО», «Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників», спец курс «Діагностика мовленнєвого розвитку дітей».

З метою формування мотивації у майбутніх вихователів до здійснення мовленнєвої діагностики дітей дошкільного віку використовували навчальні завдання, моделювання педагогічних ситуацій мовленнєвої взаємодії з дітьми.

Формування позитивного ставлення у здобувачів освіти до проведення мовленнєвої діагностики дітей дошкільного віку, здійснювалося під час оволодіння навчальним змістом виокремлених дисциплін. Так, на практичних заняттях моделювали педагогічні мовленнєві ситуації, наближені до реальної взаємодії з дітьми дошкільного віку. Обговорювали дії вихователя та способи корекції цих дій. Це дало можливість показати студентам значущість професійних умінь педагога, спрямованих на здійснення діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Процес формування ціннісно-мотиваційної сфери майбутніх фахівців до діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку передбачав використання комплексу методів і прийомів, форм та засобів навчання.

З метою розвитку у студентів ціннісних установок щодо здійснення діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку використано метод спостереження за спілкуванням практичного психолога й вихователів з дітьми на заняттях та в повсякденному житті.

Формуванню позитивної мотивації, сприяло також використання таких прийомів:

- спрямування необхідних позитивних емоцій на об'єкт спостереження (мовленнєва взаємодія вихователя з дітьми);
- постановка навчального завдання, спрямованого на виявлення стану розвитку фонетико-фонематичної, лексичної, граматичної сторони мовлення та зв'язного мовлення, відстеження динаміки позитивного емоційного стану вихователя і дітей протягом їхньої мовленнєвої взаємодії; аналіз студентами ставлень педагога до вихованців виявлених під час спостережень за освітнім процесом в закладі дошкільної освіти.

Під час педагогічної практики з майбутніми вихователями активно використовували такий метод діагностики розвитку мовлення дітей, як бесіда, метою якої було встановлення позитивного емоційного контакту, вміння дитини слухати, розуміти запитання, давати повні, розгорнуті відповіді адекватно сприймати питання, давати на них відповіді. У ході проведення бесіди у студентів формується уявлення про мовлення дитини, її мовленнєвий досвід, наявність або відсутність у неї яскраво виражених порушень у розвитку всіх компонентів мовлення.

Сформованості мотиваційно ціннісного компонента готовності майбутніх фахівців до діагностики розвитку мовлення дітей сприяло використання ділових ігор, під час яких відтворювалися різні сторони майбутньої професійної діяльності вихователя.

Відтак, у ході експериментального навчання використовувалися: бесіди, навчальні ситуації, моделювання педагогічних ситуацій з дітьми, ділові ігри, тренінги, вправи, навчальні, індивідуальні завдання, спостереження за дітьми, бесіди з дітьми.

Із метою перевірки ефективності впливу розроблених та впроваджених у освітній процес закладу вищої освіти експериментальної методики спрямованої на підвищення рівнів підготовленості майбутніх вихователів до діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку, здійснено початковий (ПЗ) та кінцевий (КЗ) зрізи.

Для визначення рівнів підготовленості майбутніх вихователів до діагностики розвитку мовлення дітей були використані повторно діагностичні методики.

Результати діагностування рівнів підготовленості майбутніх вихователів до діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку за ціннісно-мотиваційним критерієм до початку експериментальної роботи та після її завершення представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Узагальнені результати розподілу студентів ЕГ і КГ за рівнями підготовленості до діагностики розвитку мовлення дітей на початку експерименту (ПЗ) та після впровадження експериментальної методики (КЗ)

Критерії	Зрізи	Кількість студентів, %							
		Експериментальна група				Контрольна група			
		Рівні сформованості							
		В	Д	С	Н	В	Д	С	Н
Ціннісно-мотиваційний	ПЗ	–	20,5	57,5	22,0	–	23,8	56,4	19,7
	КЗ	34,0	47,2	13,9	4,9	–	26,6	56,0	17,4

Як бачимо до впровадження експериментальної методики високого рівня за ціннісно-мотиваційним критерієм не досягли студенти як ЕГ так і КГ, натомість після її впровадження відбулися значні зрушення у підвищенні рівнів підготовленості студентів експериментальної групи до діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку за всіма показниками мотиваційно-ціннісного критерію.

Так, високого рівня досягли 34,0% студентів ЕГ. Проблему діагностики розвитку мовлення дітей ці студенти розглядали як пріоритетний напрям майбутньої професійної діяльності. У цих студентів яскраво виражене бажання працювати з дітьми із передбаченого виду діяльності. У КГ груп таких студентів не виявилось. Достатній рівень підготовленості було виявлено у 47,2% студентів ЕГ та 26,6% – КГ. Ці студенти не завжди обирали названу проблему як пріоритетний напрям майбутньої професійної діяльності. У системі їхньої мотиваційної сфери слабо виражені мотиви до здійснення діагностики розвитку мовлення дітей. Переважна більшість студентів КГ (56,0%) за цим показником показали середній рівень підготовленості. У 4,9% студентів ЕГ та 17,4% – КГ не виявлені професійні мотиви до передбаченого виду діяльності.

Порівняльний аналіз результатів дослідження після впровадження експериментальної методики доводить позитивну динаміку рівнів підготовленості студентів експериментальної групи до діагностики розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку за всіма показниками мотиваційно-ціннісного критерію, на відміну від студентів контрольної групи, де відбулися несуттєві позитивні зміни.

Таким чином, запропонована експериментальна методика, система навчальних завдань, їхня послідовність сприяли актуалізації аксіологічної сфери майбутніх вихователів до діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розширення спектру методів та засобів реалізації аксіологічного підходу у професійній підготовці майбутніх вихователів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Я як джерело духовного саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. Київ: Педагогічна преса, 2011. № 3(72). С. 5–16.
2. Богуш А. М. Компетентнісний підхід до мовленнєвої підготовки майбутнього вихователя дошкільного закладу. *Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського. Серія: педагогічні науки*. Одеса, 2010. С. 35–42.
3. Богуш А. М. Педагогічно-мовленнєвий супровід розвитку дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць: 20-річчю соціально-пед. ф-ту БДПУ присвячується*. Бердянськ, 2010. № 1. С. 42–47.
4. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Київ: Тов. «Знання» України, 2011. 520 с.
5. Луценко І. О. Аксіологічний підхід до підготовки майбутніх вихователів до формування комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія*. Київ, 2012. Вип. 22. С. 92–99.
6. Хомич Л. О. Аксіологічні основи професійної підготовки майбутнього вчителя. *Аксіологічний підхід – основа формування цілісної особистості майбутнього педагога: монографія / за заг. ред. Л. О. Хомич*. Ніжин: Лисенко М. М., 2010. С. 4–22.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (2011). Ya yak dzherelo dukhovnoho samorozvytku osobystosti. *Pedahohika i psykholohiia – Pedagogy and psychology*. Kyiv: Pedahohichna presa, 3(72), 5–16 [in Ukrainian].
2. Bohush, A. M. (2010). Kompetentnisnyi pidkhid do movlennievoi pidhotovky maibutnoho vykhovatel'ia doshkilnoho zakladu [A competent approach to the speech training of a future preschool teacher]. *Naukovyi*

- visnyk PNPУ imeni K. D. Ushynskoho. Serii: pedahohichni nauky – Scientific bulletin of K. D. Ushynskiy PNPУ. Series: pedagogical sciences. Odesa, 35–42 [in Ukrainian].*
3. Bohush, A. M. (2010). Pedahohichno-movlennievyi suprovid rozvytku ditei doshkilnoho viku [Pedagogical and speech support for the development of preschool children]. *Zbirnyk naukovykh prats: 20-richchiu sotsialno-ped. f-tu BDPU prysviachuietsia – Collection of scientific papers: 20th anniversary of socio-pedagogical f-tu BDPU is dedicated. Berdiansk, 1, 42–47 [in Ukrainian].*
 4. Kremen, V. H. (2011). *Filosofiiia liudynotsentryzmu v osvithnomu prostori. Kyiv: Tov. «Znannia» Ukrainy [in Ukrainian].*
 5. Lutsenko, I. O. (2012). Aksiolohichni pidkhdid do pidhotovky maibutnykh vykhovateliv do formuvannia komunikatyvno-movlennievoi diialnosti ditei doshkilnoho viku [An axiological approach to the training of future educators for the formation of communicative and speech activities of preschool children]. *Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. Serii: Filosofiiia, pedahohika, psykholohiia – Bulletin of the Institute of Child Development. Series: Philosophy, pedagogy, psychology. Kyiv, issue 22, 92–99 [in Ukrainian].*
 6. Khomych, L. O. (2010). Aksiolohichni osnovy profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia. *Aksiolohichni pidkhdid – osnova formuvannia tsilisnoi osobystosti maibutnoho pedahoha. L. O. Khomych (Ed.). Kyiv: Lysenko M. M., 4–22 [in Ukrainian].*